

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-22>

УДК 332.025.12

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОРГАНІЧНУ ПРОДУКЦІЮ ТА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИКА В РИНКОВИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

PECULIARITIES OF PRICING FOR ORGANIC PRODUCTS AND STATE SUPPORT OF ORGANIC PRODUCERS IN MARKET CONDITIONS OF UKRAINE

Гвоздь Оксана Миколаївна

аспірантка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7004-0986>

Hvozď Oksana

Ivan Franko National University of Lviv

У статті окреслено особливості ціноутворення на органічну продукцію та розглянуто можливі форми державної підтримки органічного виробника. Охарактеризовано основні моменти, які мають бути враховані при формуванні ціни на органічну продукцію, запропоновано встановлення преміальної надбавки, на основі розглянутого досвіду Швейцарії, Великобританії та Німеччини. Наголошено на важливості врахування стратегії органічного виробника та стадії життєвого циклу органічного товару при ціноутворенні. Розглянуто особливості державної підтримки у зарубіжних країнах та наголошено на необхідності збільшення відшкодувань за сертифікацію процесу органічного виробництва для сільськогосподарських виробників. У статті також охарактеризовано основні регіональні ініціативи підтримки органічного виробництва в Україні.

Ключові слова: органічна продукція, ціноутворення, стратегія, преміальні надбавки, державна підтримка.

В статье обозначены особенности ценообразования на органическую продукцию и рассмотрены возможные формы государственной поддержки органического производителя. Охарактеризованы основные моменты, которые должны быть учтены при формировании цены на органическую продукцию, предложено установление премиальной надбавки, на основе рассматриваемого опыта Швейцарии, Великобритании и Германии. Подчеркнута важность учета стратегии органического производителя и стадии жизненного цикла органического товара при ценообразовании. Рассмотрены особенности государственной поддержки в зарубежных странах и отмечена необходимость увеличения возмещений за сертификацию процесса органического производства для сельскохозяйственных производителей. В статье также охарактеризованы основные региональные инициативы поддержки органического производства в Украине.

Ключевые слова: органическая продукция, ценообразование, стратегия, премиальные надбавки, государственная поддержка.

Considering the current ecological state of Ukraine, the usage of more environmentally friendly production methods, one of which is the organic production, is a necessity nowadays. However, taking into account all the differences between organic and traditional production, the risks of transition for the organic producers and the higher quality of the outgoing organic products, there is a need for state support of the organic producers and the use of pricing for organic products other than traditional one. In the process of research general scientific and special research methods were used. Considering the peculiarities of the formation of price increases for organic products in developed countries, grouping is used as a method of scientific research, and comparison is used to compare the experience of state support of Ukraine and foreign countries. The article outlines the features of pricing for organic products and considers possible forms of state support for organic producers. The article clarified the essence of two important concepts "organic farming" and "organic products". The main points that should be taken into account when forming the price of organic products are described. The article emphasized on the importance of establishment of a premium surcharge is proposed, based on the considered experience of Switzerland, Great Britain and Germany. The importance of taking into account the strategy of the organic producer and the stage of the life cycle of the organic product in pricing is emphasized. The peculiarities of state support in foreign countries are consid-

ered and the need to increase the fees for certification of the organic production process for agricultural producers is emphasized. The article also describes the main regional initiatives to support organic production in Ukraine. The practical value of the study is to develop methodological approaches and recommendations for improving the pricing of organic products and state support for organic producers, which can be used and implemented in the activities of state and local governments and organic agricultural production.

Keywords: organic products, pricing, strategy, premium surcharges, state support.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіка України характеризується високою ресурсоємністю виробництва, що, як наслідок, призводить до значних еколого-економічних збитків. Антропогенний тиск на довкілля порушує цілісність природних комплексів, втрату їх екологічних функцій та погіршення стану здоров'я населення. Саме тому, актуальності набув пошук нових, альтернативних методів господарювання, найперспективнішим з яких є органічне сільськогосподарське виробництво, що за даними FiBL (Швейцарського дослідного інституту органічного сільського господарства), є не лише екологічнішим, а й економічно вигіднішим за традиційне сільське господарство. Проте, зважаючи на відмінності органічної продукції від традиційної сільськогосподарської, виникає необхідність у спеціальному ціноутворенні на органічну продукцію та державну підтримку органічного виробника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сучасному етапі розвитку питанню екологічності та органічності сільськогосподарського виробництва, а також його державного регулювання в Україні та світі присвятили свої наукові праці багато дослідників-теоретиків, до яких варто віднести: В.І. Артиша [1], Н.А. Берлач [2], В.І. Вовка [3], О.С. Сенишин [4], Т.Г. Дудар [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як відомо, в умовах ринкової економіки, де конкурентоспроможність та ефективність є ключовими факторами, необхідності дослідження набуває питання ціни та процесу її формування на органічну продукцію, а також державної підтримки на державному та регіональному рівнях з метою розвитку органічного сільськогосподарського виробництва.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ ціноутворення на органічну продукцію та державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва, тому, доцільно виділити наступні завдання:

– з'ясувати суть понять «органічне виробництво» та «органічна продукція»;

– виділити основні елементи, які потребують врахування, при формуванні ціни на органічну продукцію;

– розглянути зарубіжний досвід ціноутворення на органічну продукцію та окреслити можливості для України;

– проаналізувати та оцінити державну та регіональну підтримку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Органічне землеробство є одним із способів виробництва екологічної продукції, що набуває все більшої популярності в світі. Визначення йому дала ще в 1980 р. дослідницька група Департаменту сільського господарства США (USDA): «органічне землеробство – це система виробництва сільськогосподарської продукції, яке забороняє або в значному ступені обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин. Така система наскільки можливо максимально базується на сівозмінах, використанні рослинних решток, гною та компостів, бобових рослин та рослинних добрив, органічних відходів виробництва, мінеральної сировини, механічному обробітку ґрунтів та біологічних засобах боротьби зі шкідниками з метою підвищення родючості та покращення структури ґрунтів, забезпечення повноцінного живлення рослин і боротьби з бур'янами та різноманітними шкідниками» [6].

Органічна продукція є результатом органічного виробництва і, враховуючи всі особливості її виготовлення, необхідно враховувати певні моменти при формуванні ціни на органічну продукцію:

– при переході виробника сільськогосподарської продукції на органічне виробництво собівартість продукції зростає через збільшення кількості додаткових операцій щодо забезпечення екологічності сировини, матеріалів, виробництва та підтвердження всіх цих операцій сертифікатом і відповідним маркуванням продукції;

– ризики пов'язані з можливими змінами кон'юнктури ринку органічної продукції за досить тривалий (два-чотири роки) період конверсії;

– зросте трудомісткість виробництва, що при належному формуванні ціни також зменшить рівень обсягів продажу, через зниження рівня попиту і збільшення кількості неплатоспроможного населення;

– необхідність у придбанні нового, досконалішого обладнання та навчання персоналу новим технологіям виробництва.

Різниця між одержаним прибутком та собівартістю продукції, в яку закладені всі вищезгадані компоненти та собівартість продукції традиційного виробництва і буде становити той інтерес, який отримує виробник при переході на екологічніші методи сільського господарства.

Цікаву практику провадять в США, Західній Європі та Австралії, де реалізація органічної продукції здійснюється за цінами з преміальною надбавкою. Для того, щоб встановити преміальну надбавку на органічну продукцію, виробнику необхідно одержати спеціальний сертифікат, який підтверджує, що продукція дійсно відповідає органічним стандартам, що прийняті в певному регіоні або країні. Розмір цих надбавок є відмінним у різних країнах, щодо різної продукції (табл. 1).

При ціноутворенні важливими аспектами є також стратегія, якої дотримується органічний виробник та стадія життєвого циклу товару у виробника. На початковому етапі для забезпечення виживання у ринкових умовах та залучення більшої частки ринку (збільшення обсягів збуту) можна використовувати занижені ціни у порівнянні з потенційно бажаними. Працюючи за такою стратегією необхідно моніторити ситуацію на ринку (появу нових конкурентів, динаміку цін, випуск нового товару) і поступово нарощувати ціну.

Оскільки перевагу органічній продукції надають люди, що піклуються про своє здоров'я і мають підвищений дохід, ресторани, оздоровчі та лікувальні установи, попит сам формує ціну, яка буде вищою від ціни на продукцію традиційного виробника.

Важливим аспектом при переході сільськогосподарських товаровиробників на органічне сільськогосподарське виробництво є державна підтримка, яка проявляється у вигляді дотацій, цільових програм, держзамовлень та гарантованих цін. На даний час, саме цей аспект є недостатньо сформованим в Україні і потребує удосконалення як на нормативно-правовому, так і на управлінському рівнях.

В Україні державна підтримка органічної галузі регулюється Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції» від 5 листопада 2020 року № 985-ІХ. Передбачається, що в цьому році, підтримка органічних виробників становитиме 50 млн грн., які планується розподілити наступним чином:

– 30 млн грн – бюджетна субсидія з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь (5 тис грн на 1 га, але не більше 20 га на одну особу);

– 15 млн грн – субсидії на одну голову великої рогатої худоби (5 тис грн на 1 голову ВРХ);

– 5 млн грн – відшкодування вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва (до 30 відсотків вартості) [8].

Проте ці компенсації є недостатніми заходами підтримки, у порівнянні з світовими. У зарубіжному досвіді практикується компенсація у розмірі 100% коштів виробнику з державного бюджету за підтвердження органічності виробництва та отримання сертифікату, що позитивно впливає на зростання частки ринку та розвиток органічної галузі в сільському господарстві. До необхідних заходів державної підтримки органічного виробника також варто додати дотування на час перехідного періоду, яке полегшує процес зміни традиційного сільськогосподарського виробництва на органічне (для прикладу, в країнах ЄС таке дотування становить в середньому

Таблиця 1

Преміальні надбавки до ціни в розвинутих країнах світу на різні види органічної продукції, %

Види продукції	Швейцарія	Великобританія	Західна частина Німеччини
Пшениця	13	35	180
Картопля	6	50	190-300
Овочі	10-20	50-100	10-200
Молоко	9	– 16	
М'ясо	– – 5-45		

Джерело: сформовано автором на основі [7]

240-300 євро на 1 га за рік), а також пільгове оподаткування на рівні 0% хоча б на період переходу. Такий підхід дасть можливість майбутнім органічним сільгоспвиробникам зменшити свої податкові затрати у найскладніший період започаткування органічного господарювання, коли фермер повинен дотримуватися всіх вимог щодо сертифікації органічного виробництва, але ще не має права продавати свою продукцію зі статусом «органік». У цей період, зазвичай, підвищуються механізовані та трудові затрати і зменшується врожайність, що значно ускладнює агробізнес і вимагає додаткових інвестицій та економії ресурсів.

В Україні для органічних виробників у 2020 році діяли регіональні ініціативи підтримки на рівні регіональних бюджетів у п'яти областях – Полтавській, Житомирській, Львівській, Чернігівській та Рівненській. Вид підтримки у кожній області дещо відрізнявся: подекуди це була програма відшкодування вартості сертифікації або відшкодування відсотків по кредитах.

Полтавська область на сьогоднішній день є однією з провідних областей України, яка забезпечує значний обсяг органічної продукції та щороку показує позитивну тенденцію розвитку органічного виробництва. Це частково завдяки підтримці Обласної Державної

Адміністрації, яка компенсує витрати органічних виробників на сертифікацію. Право на одержання компенсації в розмірі 100% понесених витрат у зв'язку із проведенням та підтвердженням відповідності виробництва органічної продукції (сировини) та отриманням сертифіката відповідності у рослинництві отримали 17 суб'єктів господарювання.

Висновки. Отже, сфера органічного сільськогосподарського виробництва в Україні хоча і зазнала певних позитивних змін, але досі потребує значних покращень як щодо формування ціни на органічну продукцію, так і щодо державної підтримки органічного сільськогосподарського виробника. Провідний міжнародний досвід свідчить про доцільність та ефективність таких інструментів стимулювання органічних господарств як пільгове оподаткування, дотування та ціноутворення з преміальними надбавками, без яких вітчизняний органічний сектор не зможе швидко підвищити свою конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному ринках. За прогнозами експертів, попит на органічну сільськогосподарську продукцію продовжуватиме активно зростати у світі у наступні роки і його забезпечення вітчизняними органічними операторами може реально підвищити експортний потенціал та прибутковість аграрного сектору національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артиш В.І. Розвиток світового ринку органічної продукції. *Економіка АПК*. 2010. № 3. С. 113–116.
2. Берлач Н.А. Розвиток органічного напрямку у сільському господарстві України (адміністративно-правові основи) : автореферат дис. на здобуття ступеня доктора юридичних наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2010. 34 с.
3. Вовк В.І. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасний стан, перспективи, стратегія на майбутнє. URL: <http://www.lol.org.ua/ukr/vegetables/showart.php?id=15634> (дата звернення: 15.02.2021).
4. Сенишин О.С., Кундицький О.О. Оцінка перспектив розвитку органічного землеробства в Україні на основі SWOT-аналізу. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2018. Том 23. Вип. 4. С. 50–56.
5. Дудар Т.Г. Стратегія формування системи органічного аграрного виробництва : монографія. Тернопіль : Астон, 2012. 292 с.
6. Доповідь і Рекомендації з органічного сільського господарства Вашингтон: Міністерство сільського господарства США. URL: <http://www.nal.usda.gov/afsic/pubs/USDAOrgFarmRpt.pdf> (8/23/07) (дата звернення: 12.01.2021).
7. International Federation of Organic Agriculture Movements. URL: <http://www.ifoam.org/> (дата звернення: 28.01.2021).
8. Федерація органічного руху. URL: <http://organic.com.ua/yakoyu-bude-derzhpidtrimka-organichnogovirobnictva/> (дата звернення: 21.02.2021).

REFERENCES:

1. Artysh V.I. (2010) Rozvytok svitovoho rynku orhanichnoi produktsii [Development of the world market of organic products]. *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 113–116.

2. Berlach N.A. (2010) Rozvytok orhanichnoho napriamu u silskomu hospodarstvi Ukrainy (administratyvno-pravovi osnovy) [Development of organic direction in agriculture of Ukraine (administrative and legal bases)]: avtoreferat dys. na zdobuttia stupenia doktora yurydychnykh nauk: 12.00.07 «Administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo». Kyiv, 34 p. (in Ukrainian)
3. Vovk V.I. Sertyfikatsiia orhanichnoho silskoho hospodarstva v Ukraini: suchasnyi stan, perspektyvy, stratehiia na maibutnie [Certification of organic agriculture in Ukraine: current status, prospects, strategy for the future]. Available at: <http://www.lol.org.ua/ukr/vegetables/showart.php?id=15634> (assessed 15 February 2021).
4. Senyshyn O.S., Kundytskyi O.O. (2018) Otsinka perspektyv rozvytku orhanichnoho zemlerobstva v Ukraini na osnovi SWOT-analizu [Assessment of prospects for the development of organic farming in Ukraine based on SWOT-analysis]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika*, issue 23, no. 4, pp. 50–56.
5. Dudar T.H. (2012) Stratehiia formuvannia systemy orhanichnoho aharnoho vyrobnytstva [Strategy of formation of the system of organic agricultural production]: monohrafiia [an monograph]. Ternopil: Aston, 292 p.
6. Dopovid i Rekomendatsii z orhanichnoho silskoho hospodarstva Vashynhton: Ministerstvo silskoho hospodarstva SShA [Report and Recommendations on Organic Agriculture Washington: US Department of Agriculture]. Available at: <http://www.nal.usda.gov/afsic/pubs/USDAOrgFarmRpt.pdf> (8/23/07) (accessed 12 January 2021).
7. International Federation of Organic Agriculture Movements. Available at: <http://www.ifoam.org/> (accessed 28 January 2021).
8. Federatsiia orhanichnoho rukhu. Available at: <http://organic.com.ua/yakoyu-bude-derzhpidtrimka-organichnogo-virobnicztva/> (assessed 21 February 2021).